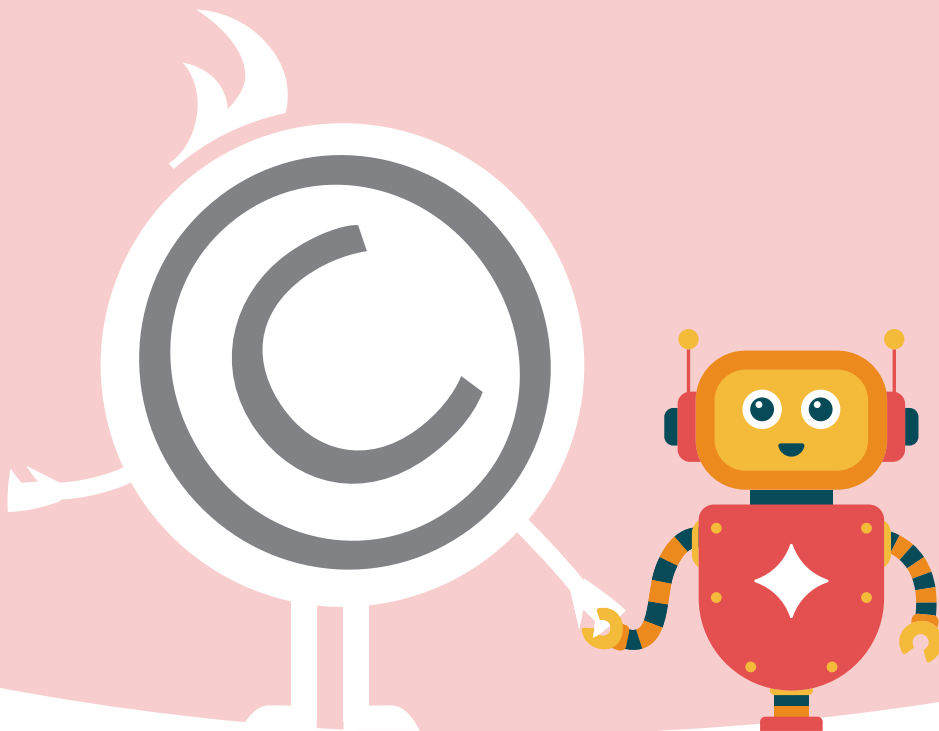

Tekoäly ja tekijänoikeus

Tehtävät vuosiluokille 8–9

Tehtävä 1: Tekoälyn käyttäminen koulutyössä

Tässä tehtävässä pohdit tekoälyn käyttöä omassa koulutyössäsi, esimerkiksi esseen kirjoittamisessa. Vastaa kysymyksiin ja perustele vastauksesi.

1. Pyydät tekoälyä kirjoittamaan esseen puolestasi. Kenen työ essee on ja miksi?

2. Voitko palauttaa tekoälyn kirjoittaman esseen omana työnäsi, jos et kerro tekoälyn käytöstä opettajalle? Perustele.

3. Millaisissa tilanteissa tekoälyn käyttö voi tukea oppimista? Anna kaksi esimerkkiä.

1.

2.

4. Olet saanut opettajalta luvan käyttää tekoälyä apuna esseen kirjoittamisessa. Annat tekoälylle seuraavaan kehoitteen (prompt): *"Kirjoita minulle valmis essee ilmastonmuutoksesta"*.

a) Pohdi, miksi kehote ei ole hyvä ja perustele vastauksesi.

b) Kirjoita parempi kehote, jossa hyödynnät tekoälyä esseen kirjoittamiseen oppimista tukevalla tavalla.

c) Miten kertoisit opettajalle tekoälyn käytöstä? Kirjoita lyhyt esimerkkilause, jossa kerrot, miten käytit tekoälyä.

Tehtävä 2: Tekijänoikeuksien kunnioittaminen

Vastaa alla oleviin kysymyksiin ja perustele vastauksesi.

Voit etsiä tietoa kysymyksiin esimerkiksi Kopiraattilasta Tekoäly- ja tekijänoikeustietoa -sivulta osoitteesta:
<https://kopiraattila.fi/tekijänoikeustietoa/tekoaly-ja-tekijänoikeus/>

1. Kuka saa tekijänoikeuden tekoälyn tuottamaan sisältöön ja miksi?

2. Miksi toisen tekemää sisältöä, kuten oppikirjan tekstiä, musiikkia, laulun sanoja, videoita tai kuvaa, ei saa antaa tekoälylle ilman lupaa? Mieti esimerkiksi tekijänoikeuksia ja lupaa käyttää toisen työtä.

3. Haluat käyttää tekoälyä apuna somevideon tekemisessä. Annat tekoälylle seuraavan kehotteen (prompt):
"Kirjoita somevideooni selostus, joka on mahdollisimman samanlainen kuin tubettajan X videossa. Kopioi rakenne, tyyli ja sisältö, mutta vaihda vain muutama sana."

a) Pohdi kehotetta tekijänoikeudellisesta näkökulmasta. Millaisia ongelmia kehote sisältää?

b) Kirjoita vaihtoehtoinen kehote.

c) Miksi uusi kehote on sinusta parempi?

Tehtävä 2: Tekijänoikeuksien kunnioittaminen

4. Tekoälyä on opetettu käyttämällä suuria määriä internetistä löytyviä tekstejä, musiikkia, videoita ja kuvia. Kaikilta tekijöiltä ei ole välttämättä kysytty lupaa eikä heille ole maksettu korvausta teostensa käytöstä. Tekoälysovellukset ovat oppineet tuottamaan vastaavaa sisältöä, joka korvaa luovan alan tekijöiden, esimerkiksi kuvittajan, kääntäjän tai säveltäjän, työtä. Onko tämä mielestäsi reilua alkuperäisiä tekijöitä kohtaan? Perustele vastauksesi.

Tehtävä 3: Tapausanalyysi – tekijänoikeudet ja tekoäly

Lue tilanne ja analysoi se tekijänoikeuksien näkökulmasta. Kirjoita yksi yhtenäinen vastaus, jossa pohdit ainakin seuraavia kysymyksiä:

- Kenelle valokuvan oikeudet kuuluvat ja mitä se tarkoittaa käytännössä tässä tilanteessa?
- Mitä tekijänoikeudellisia ongelmia liittyy siihen, että käytät kuvaa tekoälysovelluksessa, muokkaat sitä ja jaat kuvan omalla sometililläsi?
- Miten olisit voinut toimia tilanteessa tekijänoikeuksia kunnioittaen?

Tilanne:

Luokkakaverisi julkaisee omalla sometilillään valokuvan, jonka hän on ottanut lomamatkaltaan. Kuvassa hänen ystävänsä seisoo rannalla palmupuiden alla.

Otat kuvasta kuvakaappauksen. Sen jälkeen vie kuvan tekoälysovellukseen ja pyydät tekoälyä muokkaamaan kuvaa niin, että ranta ja maisema jäävät ennalleen, mutta kuvassa oleva henkilö vaihdetaan sinuksi.

Lopuksi julkaiset muokatun kuvan omalla sometililläsi. Et ole kysynyt lupaa luokkakaveriltasi kuvan käyttämiseen. Et myöskään mainitse, kuka alkuperäisen kuvan otti, etkä kerro, että kuvaa on muokattu tekoälyn avulla.

Vastaus:

[illegible]

Tehtävä 3: Tapausanalyysi – tekijänoikeudet ja tekoäly

LIITE: MALLIVASTAUS TEHTÄVÄÄN 3

Oppijan vastauksessa voi nousta esiin esimerkiksi seuraavia näkökulmia.

1. Mitä oikeuksia luokkakaverilla on valokuvan ottajana?

- Valokuvan ottajalla on kuvaan tekijänoikeus tai lähioikeus riippuen siitä, onko kuva riittävän omaperäinen.
- Tekijänoikeus antaa valokuvaajalle yksinoikeuden päättää valokuvan käyttämisestä, kuten valokuvan:
 - kappaleen valmistamisesta (esim. kuvakaappaus ja kopiointi tekoälysovellukseen)
 - saattamisesta yleisön saataviin (esim. julkaisu verkossa)
 - muuntelusta (esim. elementtien lisääminen tai poistaminen kuvasta)
- Lisäksi valokuvaajalla on oikeus tulla mainituksi tekijänä hyvän tavan mukaisesti.

2. Mitä tekijänoikeudellisia ongelmia tilanteeseen liittyy?

- Oppija on kopioinut ilman lupaa valokuvan tekoälysovellukseen.
- Oppija on muunnellut valokuvaa tekoälysovelluksella ilman lupaa.
- Oppija julkaisee muunnelman sosiaalisessa mediassa ilman lupaa. Se, että kuvaa on muokattu tekoälysovelluksella, ei poista tarvetta pyytää lupaa kuvan käyttämiseen ja julkaisemiseen.
- Oppija ei ole maininnut valokuvan julkaisemisen yhteydessä alkuperäistä valokuvaajaa.
- Julkaisu voi antaa katsojille virheellisen käsityksen siitä, että oppija on itse ollut lomamatkalla Thaimaassa tai että kuva on kokonaan hänen omaa sisältöään.

3. Miten oppijan olisi tullut toimia tekijänoikeuksia kunnioittaen?

- Oikea toimintatapa olisi ollut pyytää lupa luokkakaverilta ennen kuvan käyttöä ja muokkausta.
- Lisäksi olisi hyvä kertoa, että kuvaa on muokattu tekoälyllä, jotta katsojat ymmärtävät, ettei kuva esitä todellista tilannetta sellaisenaan.
- Jos lupaa luokkakaverilta ei saada, kuvaa ei olisi saanut muokata tekoälysovelluksessa ja julkaista somessa.

Tehtävä 4: Kumpi kuva on tekoälyn tekemä?

TAVOITE

Oppijat harjoittelevat arvioimaan, onko kuva ihmisen vai tekoälyn tekemä. He ymmärtävät, että tekoälyllä tehty sisältö voi näyttää hyvin aidolta ja että tekoälyn käytöstä on tärkeää kertoa. Lisäksi he pohtivat, millaista haittaa voi syntyä, jos tekoälyllä tehdään harhaanjohtavia kuvia tai videoita.

VALMISTELU

Valitse etukäteen kuvaparit, joissa on samasta aiheesta yksi aito kuva ja yksi tekoälyn tekemä kuva. Voit käyttää valmista valokuvaa ja tehdä sille tekoälyllä parin tai hyödyntää valmiita kuvapareja.

Valmiita kuvapareja löydät esimerkiksi videolta *Guess the Real vs A.I Image!*

(Saatavilla verkko-osoitteessa: <https://www.youtube.com/watch?v=IkwWEEZXjPw>.)

TOIMINTA

Kerro oppijoille aluksi:

"Katsomme kahta kuvaa samasta aiheesta. Toinen on aito valokuva ja toinen on tehty tekoälyn avulla. Yritämme yhdessä päätellä, kumpi on kumpi. Aina sitä ei huomaa helposti."

Näytä kuvat rinnakkain. Pyydä oppijoita keskustelemaan parin kanssa, kumpi kuva heidän mielestään on tekoälyn tekemä.

Voit ohjata keskustelua näillä kysymyksillä:

- Miksi arvelet, että tämä kuva voisi olla tekoälyn tekemä?
- Mistä asioista voi yrittää päätellä, onko kuva tekoälyn tekemä?
- Oliko valinta helppo vai vaikea?
- Miksi on tärkeää kertoa, jos kuva on tehty tekoälyn avulla?

Vinkki lisäharjoitukseen:

FaktaBaarin sivuilta löytyy peli, jossa oppijat voivat harjoitella tunnistamaan, onko kuvan ihmisen vai tekoälyn tekemä. Saatavilla osoitteessa: <https://peli.faktabaari.fi/>.

Tehtävä 4: Kumpi kuva on tekoälyn tekemä?

JATKOKESKUSTELU SYVÄVÄÄRENNÖKSISTÄ

Kerro oppijoille:

"Äsken huomasimme, että tekoälyn tekemä kuva voi näyttää aidolta. Tekoälyllä voidaan tehdä myös muuta aidolta vaikuttavaa sisältöä, kuten videoita ja ääntä. Aina ei ole helppoa tietää, onko sisältö aitoa vai tekoälyn tuottamaa.

Syväväärennös tarkoittaa tekoälyn avulla tehtyä tai muokattua kuvaa, videota tai ääntä, jossa esimerkiksi ihminen voidaan saada näyttämään tai kuulostamaan siltä, että hän tekee tai sanoo jotain, mitä hän ei oikeasti ole tehnyt tai sanonut."

Pyydä oppijoita pohtimaan seuraavia kysymyksiä:

- Mitä haittaa syväväärennöksistä voi aiheutua?
- Miten syväväärennösten yleistyminen voi vaikuttaa siihen, kuinka paljon ihmiset luottavat näkemäänsä ja kuulemaansa?
- Miten voit arvioida verkossa olevan kuvan, videon tai muun informaation luotettavuutta?

Tieto syväväärennöksistä keskustelun tueksi löydät esimerkiksi FaktaBaarin verkkosivuilta osoitteesta:
<https://faktabaari.fi/edu/syvavaarennokset-matkivat-todellisuutta/>.

LOPUKSI

Kertaa oppijoiden kanssa:

- Tekoälyn tekemä kuva voi näyttää aidolta tai ihmisen tekemältä. Siksi on reilua ja tärkeää kertoa, jos kuva tai muu sisältö on tehty tekoälyn avulla. Sen voi merkitä yksinkertaisesti esimerkiksi näin: "Tämä kuva on tehty tekoälyn avulla."
- Samalla on hyvä muistaa, että verkossa oleva sisältö ei aina ole sellaisenaan totta, vaan sitä kannattaa tarkastella kriittisesti ja pohtia sen alkuperää.